

Гуманітарна і політична безпека держави

УДК 351

Гурковський Володимир Ігорович

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Гурковский Владимир Игоревич

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
профессор кафедры публичного администрирования
Межрегиональная Академия управления персоналом*

Gurkovsky Vladimir

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management*

Колесник Володимир Тимофійович

*кандидат наук з державного управління,
голова правління Громадської організації
«Асоціація професіоналів з національної безпеки»*

Колесник Владимир Тимофеевич

*кандидат наук по государственному управлению,
председатель правления Общественной организации
«Ассоциация специалистов по национальной безопасности»*

Kolesnyk Volodymyr

*Candidate of Sciences in Public Administration,
Chairman of the Board of the Public Organization
"Association of National Security Professionals"*

Аулін Олександр Анатолійович

*кандидат філософських наук,
президент Громадської організації
"Український центр ісламознавства"*

Аулин Александр Анатольевич

*кандидат философских наук,
президент Общественной организации
"Украинский центр исламоведения"*

Aulin Alexander

*Candidate of Philosophical Sciences,
President of the Social Organization
"Ukrainian Center of Islamic Studies"*

**СУЧАСНІ СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ ТА
ТУРЕЧЧИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ**

**СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИЧЕСКИЕ КОММУНИКАЦИИ
УКРАИНЫ И ТУРЦИИ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНЫ
MODERN STRATEGIC COMMUNICATIONS OF UKRAINE AND
TURKEY IN THE CONTEXT OF ENSURING THE NATIONAL
INTERESTS OF UKRAINE**

***Анотація.** У статті проаналізовано характер впливу стратегічних комунікацій Туреччини на територіях, що раніше перебували у складі або під політико-релігійним впливом Оттоманської імперії, і досліджені можливі наслідки подібної інтерференції для України. За результатами аналізу Чорноморський регіон у довгостроковій перспективі буде залишатися для Турецької Республіки одним з найважливіших напрямків стратегічних*

комунікацій. Найбільш серйозною перешкодою для досягнення Туреччиною одноосібного лідерства в Причорномор'ї є геополітичні амбіції Москви і наміри США пролонгувати власну роль арбітра. Наявність мусульманського населення на території України, насамперед, кримських татар в окупованій Російською Федерацією Автономній Республіці Крим, є постійно діючим фактором, що сприяє подальшому розвитку українсько-турецьких стратегічних комунікацій. Автори дійшли висновку, що політична підтримка Туреччиною територіального суверенітету України також позитивно впливатиме на подальшу долю українських зусиль щодо повернення контролю над тимчасово окупованими РФ територіями. Водночас, з огляду на вплив доктрини неоосманізму на сучасний зовнішньополітичний курс Анкари в Причорноморському регіоні, офіційному Києву слід інтенсифікувати власну етнополітику у напрямку посилення інтеграції до українського суспільства місцевих мусульман.

Ключові слова: стратегічні комунікації, міжнародні відносини, національні інтереси, неоосманізм, етнополітика.

Аннотація. В статье проанализирован характер влияния стратегических коммуникаций Турции на территориях, ранее входивших в состав или пребывавших под политико-религиозным влиянием Османской империи, и исследованы возможные последствия подобной интерференции для Украины. По результатам анализа Черноморский регион в долгосрочной перспективе будет оставаться для Турецкой Республики одним из важнейших направлений стратегических коммуникаций. Наиболее серьезным препятствием для достижения Турцией единоличного лидерства в Причерноморье являются геополитические амбиции Москвы и намерения США пролонгировать собственную роль арбитра. Наличие мусульманского населения на территории Украины, прежде всего, крымских татар в оккупированной Российской Федерацией

Автономной Республике Крым, является постоянно действующим фактором, способствующим дальнейшему развитию украинско-турецких стратегических коммуникаций. Авторы пришли к выводу, что политическая поддержка Турцией территориального суверенитета Украины также может положительно влиять на дальнейшую судьбу украинских усилий по возвращению контроля над временно оккупированными РФ территориями. В то же время, учитывая влияние доктрины неоосманизма на современный внешнеполитический курс Анкары в Причерноморском регионе, официальному Киеву следует интенсифицировать свою этнополитику в направлении усиления интеграции в украинское общество местных мусульман.

Ключевые слова: стратегические коммуникации, международные отношения, национальные интересы, неоосманизм, этнополитика.

Summary. The article analyzes the nature of the influence of Turkey's strategic communications in the territories formerly part of or under the political and religious influence of the Ottoman Empire, and examines the possible consequences of such interference for Ukraine. According to the results of the analysis, the Black Sea region will remain one of the most important areas of strategic communications for the Republic of Turkey in the long run. The most serious obstacles to Turkey's sole leadership in the Black Sea region are Moscow's geopolitical ambitions and the United States' intention to extend its own role as an arbitrator. The presence of the Muslim population on the territory of Ukraine, first of all, the Crimean Tatars in the Autonomous Republic of Crimea occupied by the Russian Federation, is a constant factor contributing to the further development of Ukrainian-Turkish strategic communications. The authors conclude that Turkey's political support for Ukraine's territorial sovereignty may also have a positive effect on the further fate of Ukraine's efforts to regain control of the territories temporarily occupied by Russia. At the

same time, given the influence of the doctrine of neo-Ottomanism on the current foreign policy of Ankara in the Black Sea region, official Kiev should intensify its ethnopolitics in the direction of strengthening the integration of local Muslims into Ukrainian society.

Key words: *strategic communications, international relations, national interests, neo-Ottomanism, ethnopolitics.*

Постановка проблеми. Зміна парадигми міжнародного розвитку та зовнішньополітичної діяльності вплинули на прогнозування міжнародних відносин, трансформували систему чинників, основоположних для прийняття і реалізації політичних рішень, призвели до перегляду пріоритетів національних інтересів держав, зміною акцентів в налагодженні стратегічного партнерства та розвитку стратегічних комунікацій. Наприкінці минулого століття у зв'язку з глобальними змінами, що були викликані крахом біполярної системи міжнародних відносин, Турецька Республіка (далі ТР) взяла курс на зміну свого статусу з «геополітичного центра» на «геостратегічного актора» (за термінологією З. Бжезинського). Ідеологічною основою трансформації стала доктрина неоосманізму, що наклала значного відбитку на стратегічні комунікації офіційної Анкари. На цьому тлі наявність у Туреччині потужного військово-економічного і політико-релігійного потенціалу в умовах триваючої ісламізації країни надає особливої актуальності дослідженням нинішніх зовнішньополітичних підходів Туреччини. Перш за все, це стосується України та інших держав, що мають спільний з ТР кордон і на території яких проживають мусульманські меншини, в культурно-релігійному відношенні переважно орієнтовані на Анкару.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти, пов'язані з державною політикою України і сучасною зовнішньою політикою Туреччини, вивчали такі зарубіжні та українські вчені як М. Алієв,

Д. Бачард [1], Е. Бебешко [15], В. Бебик [21], О. Волович, М. Воротнюк, О. Гаджиєв, М. Дмитренко [21], С. Зінько, В. Куйбіда [21], А. Нурієв, Л. Стоун, О. Таспінар [3], Ш. Чалиш [2], М. Явуз [8], А. Язькова [11] та інші. На жаль, вплив неоосманізму на стратегічні комунікації Анкари автори практично не розглядають як окрему проблему.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз характеру впливу доктрини неоосманізму на стратегічні комунікації Туреччини на територіях, що раніше перебували у складі або під політико-релігійним впливом Оттоманської імперії, і дослідити можливі наслідки подібної інтерференції для державної безпеки України.

Вважається, що термін «неоосманізм» першим використав політичний аналітик і журналіст Девід Барчард, який спеціалізується на турецькій тематиці. Аналізуючи політичну ситуацію в ТР за часів прем'єрства Тургутта Озала, він писав: «У політичних промовах, газетах, як і шкільних підручниках, особлива увага приділяється турецькій державі й необхідності зміцнювати її єдність і владу. ... Історія Османської імперії - від її розквіту в XVI в. до занепаду у XIX в. - зазвичай подається у безпосередньому зв'язку з сьогоденням. Почуття приналежності до спадкоємців великої імперії забарвлює й турецькі офіційні підходи, і, певною мірою, громадську думку» [1, с. 19]. Оцінки ролі «неоосманізму» в політичній спадщині цього державного діяча істотно різняться. Так, Шабан Чалиш вважає, що саме «неоосманізм» був для Озала ключовою частиною політичного і соціального бачення ідентичності Туреччини та її орієнтації [2]. На думку ще одного відомого турецького дослідника Омера Таспінара, «неоосманізм» є швидше спробою «збалансувати й розширити горизонти кемалізму та його надмірну одержимість західною ідентичністю...» [3, с. 14]. «Концепція» неоосманізму, крім іншого, передбачає регіональне лідерство Туреччини, а також її домінування у великому тюркському світі - від Алтаю до Балкан», - робить висновок Гай Борисов [4]. Саме цим

експерт пояснює причини особливої уваги Озала до вирішення курдської і вірменської проблем: наявність ворожих Анкарі «курдської стіни» і «вірменського клину» роблять неможливим існування єдиного простору «Великого Турану» [4].

У свою чергу ми розглядаємо стратегічні комунікації ТР як цілеспрямовані дії уряду Анкари щодо залучення ключових цільових аудиторій сусідніх держав у створення, зміцнення або збереження сприятливих умов для розширення інтересів, політики і завдань Туреччини через доведення ключових меседжів та впливу.

Втілення доктрини неоосманізму в стратегічних комунікаціях Анкари зазвичай пов'язують з особистістю Ахмета Давутоглу, який вийшов із наукового середовища і в подальшому обіймав вищі міністерські й партійні пости. У 2001р. була опублікована його книга «Стратегічна глибина. Міжнародне положення Туреччини», в якій описується стратегія перетворення ТР у глобального гравця світової політики [5]. Водночас, звертають увагу й на те, що сам Давутоглу у 2009 р. у своєму інтерв'ю для «Balkan Fellowship for Journalistic Excellence» заперечував наявність подібної політичної орієнтації, що мало великий резонанс: «Я не нео-Осман. Насправді такої політики немає» [6]. Однак, в цьому інтерв'ю проводиться думка й про те, що з балканськими країнами у Туреччини спільна історія і «культурна глибина, чого ніхто не може заперечувати». Виходячи з цього, Давутоглу закликав мешканців Балканського півострову зосередитися на позитивних аспектах спільного минулого, запевняючи в тому, що за часів Османської імперії на Балканах був «золотий вік» миру і благополуччя [6]. Більш відверто своє бачення проблеми він висловив у програмній промові на фракції «Партії справедливості і розвитку» (АКР) у квітні 2016 р., будучи одночасно прем'єр-міністром і лідером партії влади. Зокрема, партійний функціонер заявив: «Ми не забуваємо про Балкани, Близький Схід, Кавказ і Середню Азію ... Ніхто не зможе змусити нас піти

з цих регіонів ... Частина турецького серця знаходиться в Стамбулі, частина в Медині, частина в Єрусалимі» [7]. У своєму виступі Давутоглу говорив і про план відновлення Хіджазької залізниці. Її будівництво на початку минулого століття було останнім великим досягненням Османської імперії, а на початку цього - здатне суттєво посилити вплив Анкари в регіоні. У зв'язку з цим становить інтерес висновок М. Хакана Явуза, про те, що «неоосманський» підхід пов'язаний з побудовою нової «національної ідентичності» і переведенням її в зовнішню політику з використанням історичних, культурних і релігійних зв'язків Туреччини з колишніми османськими територіями» [8].

«Неоосманізм» Давутоглу-Ердогана успадкував певні елементи «неоосманізму» Тургута Озала, істотно від нього відрізняючись. Спадкоємність полягає у використанні спільного культурно-історичного простору для забезпечення політико-економічної експансії в сучасних умовах. Відмінність у тому, що дискурс «неоосманізму» Озала не був ворожим кемалізму і західному впливу в Туреччині. Він мав доповнити їх, у першу чергу, за допомогою адаптації іманентних релігійних та інших ресурсів. Неоосманський дискурс нинішньої Анкари швидше спрямований на заміщення кемалізму і суперництво з Євросоюзом і США на територіях, що раніше належали до Оттоманської імперії, або знаходилися в її зоні впливу. І це, зокрема, знаходить своє відображення у стратегічних комунікаціях ТР.

Особливостями такого курсу є зосередженість виключно на власних національних (в першу чергу економічних) інтересах, панісламська, ісламістська і пантюркістська риторика, а також особлива увага до світової периферії в контексті розширення (відновлення) інтеграційної бази.

Звідси випливає висока динаміка політичних зусиль Туреччини у близькосхідних, балканських і причорноморських (включаючи Кавказ) справах, дещо менший інтерес (за умови відсутності серйозних криз) до

Центральної і Південно-Східної Азії. Стратегічна комунікація з країнами Заходу часто здійснюється в реактивному режимі: «дія з боку ЄС і / або США - протидія ТР». З Іраном, Росією, Саудівською Аравією та іншими монархіями Перської Затоки створюються ситуативні союзи, або формуються наближені до них за формою двосторонні відносини.

На території близькосхідного регіону, найважливішого на сьогоднішній день для турецьких національних інтересів, відбувається істотне нарощування військово-політичної, економічної та релігійно-ідеологічної активності Анкари. Основні зусилля ТР зосереджені в Сирії і, дещо меншою мірою, в Лівії та Іраку. В цих країнах пріоритетним для Анкари є заходи щодо реінтеграції колишніх османських територій і перетворення Туреччини на найпотужніший хаб для постачання нафтогазової сировини до Європи.

Громадянська війна у Сирійській Арабській Республіці (далі САР) негативним чином вплинула на міждержавний турецько-сирійський діалог. На даний час Анкара займає однозначно антиасадівську позицію. Головна причина подібного розвитку подій полягає у досить лояльному ставленні сирійського керівництва до місцевих курдів, більшість з яких підтримує «Партію Демократичний союз» (PYD) та її збройне крило «Загони народної самооборони» (YPG/YPJ). Анкара, у свою чергу, вважає останніх терористами - союзниками оголошеної поза законом турецької «Робітничої партії Курдистану» (РКК). Туреччина не раз намагалася силовим шляхом вирішити так зване «курдське питання». Її правоохоронні органи разом з армійськими підрозділами проводили широкомасштабні операції проти РКК у південній частині країни. Після чого курдські повстанці зазвичай переміщалися в Сирію (або Ірак), отримували необхідну допомогу і поповнювали ресурси на прикордонних базах YPG. Скориставшись громадянським конфліктом, задіявши підконтрольні загони, що

складаються в основному з сирійських туркоманів¹, Туреччина спробувала створити на території САР уздовж усієї лінії міждержавного кордону пояс безпеки. Однак, в наслідок протидії з боку США і РФ, змогла лише відокремити Афрін від двох інших кантонів Рожави (самопроголошеної курдської автономії в північній частині Сирії). У серпні 2017 р. навіть існувала велика ймовірність того, що при спробі наступу на Афрін протурецьких сил, вони випробують на собі дію американських комплексів ППО. Анкара також серйозно сприйняла загрози американського військового командування почати операцію проти Ідлібу у зв'язку з введенням туди протурецького угруповання Хайят Тахрір аш-Шам [9]. Не потребують додаткових коментарів і дії турецьких спецслужб, які в серпні 2017 р. здійснили операцію з евакуації з території Сирії через Ліван до Туреччини старшого члена династії Османів - Дюндара Абдулькеріма Османоглу з сім'єю [10].

Високий рівень розвитку стратегічних комунікацій з Іракським Курдистаном (далі ІК), у часи правління колишнього президента Масуда Барзані, сприяв намаганням Анкари максимально розширити свій вплив на півночі Іраку. Зокрема, в курдську автономію періодично вводилися підрозділи сухопутних військ, що переслідували загони РКК, які залишали прикордонні райони Туреччини. Найбільший резонанс отримав інцидент 2015 року з введенням до північного Іраку, за погодженням з Барзані, посиленого танками батальйону ЗС Туреччини, нібито для навчання курдського ополчення пешмерга. На політичні демарші Багдаду офіційна Анкара тоді практично не звертала уваги². Подібна активність ТР викликала протидію не тільки центральної іракської влади. Сусідній Іран

¹ Бригади «Султан Мурад», «Султан Селім», «Ліва аль-Хамза», «Джабаль ат-Туркман», Вільна сирійська армія тощо.

² До жовтня ц.р. курдська автономія контролювала щодобове перекачування близько 550 тис. барелів нафти трубопроводом Киркук - Джейхан. Анкарою ігнорувалися вимоги Багдада вести з ним розрахунки за нафту з північного Іраку

докладав зусиль до політичного, а потім військового розколу ІК. США жорстко блокували спроби повномасштабного введення турецьких військ в ту частину Іракського Курдистану, в якій були сильні позиції РКК.

Відносини Туреччини з Саудівською Аравією, що також претендує на лідерство у світі сунітського ісламу, досить складні. Крім взаємного суперництва, серйозний вплив на них чинять іранські спроби сформувати «шиїтську дугу» як інструмент політико-економічної експансії ІРІ у Близькосхідному регіоні. У 2015 р. турками і саудитами навіть було оголошено про створення «Сунітського НАТО» під приводом боротьби з ІДІЛ, хоча саме неофіційна назва об'єднання абсолютно точно показує проти кого спрямований цей інтеграційний проект. У розпал катарської кризи 2017 р., багато в чому спровокованої лідерськими амбіціями Ер-Ріада, Анкара не скасувала свого рішення направити в Катар 3000 військовослужбовців. У стратегічних комунікаціях ТР того часу значна увага приділялася трансляванню виступів турецьких експертів і політиків, які трактували таку позицію в площині повернення до традицій столітньої давнини, коли значна частина Катару знаходилась під юрисдикцією і заступництвом Туреччини.

У кавказькому регіоні найважливішою проблемою для Анкари, безсумнівно, є карабаська в її тісному зв'язку з вірменською. З моменту утворення незалежного Азербайджану комунікації ТР з ним набули стратегічного характеру. Крім спільної історичної пам'яті, турецьку активність у розвитку двостороннього співробітництва, як і на Близькому Сході, підживлює наявність в Азербайджані значних вуглеводневих ресурсів. Беззастережно підтримуючи Баку в карабаському конфлікті, Анкара тим самим стає супротивником Кремля, який з самого початку підтримував Вірменію. Хоча на території Грузії відсутні запаси нафти і газу, ця колишня частина Османської імперії привертає Туреччину своїм стратегічним положенням. Його використання може принести Анкарі

дивіденди від створення глобальних транспортних коридорів і поставок в Європу каспійських вуглеводнів через турецьку територію.

На думку Алли Язькової, «Сьогодні мета Анкари - це не тільки мусульманські Балкани, але й Македонія, Чорногорія, Сербія та Хорватія, в яких частка мусульманського населення становить відповідно - 33%, Чорногорії - 17%, Сербії - 3,2%» [11]. Спільне османське минуле, наявність мусульманського населення, щедра економічна допомога ТР у майбутньому цілком можуть створити умови для ісламізації регіону, а, відповідно, і посилення в ньому турецького впливу [11]. Показовим у цьому контексті є візит президента Туреччини в Сербію у жовтні 2017 р. Під час переговорів зі своїм сербським колегою Олександром Вучичем Ердоган, зокрема, пообіцяв турецькі інвестиції у розмірі \$ 1 млрд. Підґрунтям цього візиту став намір Анкари перешкодити реалізації російських планів, метою яких було чергове загострення ситуації навколо Косово, яке Кремль намагався влаштувати руками сербських націоналістів на російські гроші [12].

Серед центрально-азійських республік, що утворилися після розпаду СРСР, найбільш динамічно розвивається співробітництво Туреччини з Казахстаном, Туркменістаном і Узбекистаном. Якщо невисоку активність Анкари в двосторонніх відносинах з Таджикистаном можна частково пояснити наявністю нетюркської титульної нації, то у випадку з Киргизстаном така причина відсутня. Єдине, що об'єднує ці країни, - відсутність у них нафтогазових родовищ. Стратегічні плани ТР у Центральній Азії на початковому етапі мають на меті економічне об'єднання, а в подальшому - створення політичного союзу тюркомовних держав і перетворення його у вагомий інструмент міжнародних відносин. Ця політика включає в себе:

- стратегію, спрямовану на створення єдиного енергетичного басейну, який не повинен залежати від Росії й допоможе республікам

Центральної Азії отримати прямий доступ до ринків Європи. Мета Туреччини – стати основним транспортним коридором для поставок енергоносіїв;

- активізацію розвитку ділових відносин і створення єдиної системи внутрирегіональних комунікацій, що має посилити товарообіг і систему особистих контактів на всіх рівнях;
- співробітництво у сфері мови і культури, покликане сформулювати ідеологічне обґрунтування інтеграційних пріоритетів тюрксько-ісламського світу;
- поступове посилення політичної інтеграції держав регіону шляхом створення інститутів на кшталт Європейського Союзу [13].

Під постійною увагою Анкари знаходиться територія російських Татарстану і Башкортостану. Туреччина активно розвиває стратегічні комунікації з цими федеральними суб'єктами. Порухення прав мусульман у цих регіонах, що раніше не входили в Османську імперію, але багатих на природні ресурси, викликає жорсткі демарші турецького МЗС. Водночас, у разі виникнення реальної загрози мусульманам, панісламська солідарність і бажання вийти на надрегіональний рівень підштовхує ТР брати діяльну участь в їх долі, не зважаючи на наявність / відсутність природних ресурсів і спільного османського минулого. Свого часу така ситуація склалася в М'янмі, де Туреччина надавала вагомую політичну і економічну підтримку мусульманам – рогінджа, що переслідувалися місцевою буддистською більшістю [14].

На початку 1990-х рр., після краху соціалістичного табору, стратегічні комунікації Туреччини в Причорномор'ї були спрямовані на те, щоб отримати роль регіонального лідера. Ці наміри Анкари викликали протидію не тільки з боку РФ, але й США. У той час як Москва намагалася повернути собі статус радянського важкоатлета у справах регіону, Білий

Дім був зацікавлений у підтримці стабільної рівноваги, де США виступають у якості арбітра [15].

З моменту здобуття Україною незалежності, Анкара незмінно заявляє про повагу до національного суверенітету нашої країни і наміри розвивати подальші двосторонні відносини в рамках стратегічного партнерства. Це стосується і сфери економіки. Однак, за даними Держслужби статистики України, у 2016 р. вітчизняні виробники експортували до Туреччини товарів загальною вартістю \$ 2,49 млрд. Це знаходиться на рівні аналогічних показників експорту в Єгипет (\$ 2,26 млрд.), Польщу (2,2 млрд.) і нижче, ніж в РФ (\$ 3, 59 млрд.). У той же час, після 29% падіння російського експорту до ТР, у 2016 р. він становив \$ 13,69 млрд. [16]. На піку російсько-турецького конфлікту через збитий бомбардувальник, генеральним підрядником будівництва нового терміналу та двох міжтермінальних тунелів в аеропорту Шереметьєво була обрана турецька компанія «Renaissance Construction» [17]. У 2017 році під час зустрічі російського й турецького президентів було підтверджено, фінансування РФ будівництва першої у Туреччині атомної електростанції «Аккую» в обсязі біля \$ 20 млрд. [18].

У березні 2017 р. Туреччина заборонила завантаження і вивантаження в своїх портах суден з Криму. Проте, у серпні відбулися дві інші знакові події. Країною-партнером однієї з найбільших міжнародних виставок - 86-ї Міжнародної виставки-ярмарки (IEF-2017) в Ізмірі, стала РФ. У її відкритті взяли участь глава Татарстану Рустам Мінніханов і міністр енергетики Росії Олександр Новак. На відкритті заходу міністр закордонних справ Туреччини Мевлют Чавушоглу зробив заяву про те, що Туреччина виступає за зміцнення регіональної співпраці з Росією. Також в серпні Асоціація незалежних промисловців і підприємців Туреччини (MÜSİAD) підписала угоду про економічне співробітництво зі Ставропольським краєм РФ [19].

За словами генерального консула Туреччини в Одесі, Анкару в гуманітарній сфері відносин з Україною, в першу чергу, цікавлять питання, пов'язані з кримськими татарами, турками-месхетинцями та гагаузами. Таким чином, в зону «особливих» інтересів ТР потрапляють Крим, частина Одеської області і, меншою мірою, Донбас.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В етно-історичному контексті слід зазначити, що серед українських мусульман, найбільш близькими туркам є кримські татари. Тому двосторонні стратегічні комунікації на згаданому напрямі демонструють стійку динаміку розвитку. Цьому сприяє і наявність у ТР численної кримськотатарської діаспори (близько 4 мільйонів осіб), активна частина якої об'єднана в національно-культурні товариства - дернекі. Незважаючи на активне політико-економічне співробітництво з РФ, після російської окупації Криму Анкара періодично здійснює політичні демарші, засуджуючи репресивну політику Кремля щодо місцевих мусульман. Крім переслідування членів кримської філії Хізб ут-Тахрір, дружні Анкарі ЗМІ обурювалися заявою В. Путіна про намір перетворити «Херсонес у «російську православну Мекку».

У довгостроковій перспективі Чорноморський регіон буде залишатися для ТР одним з найважливіших напрямків стратегічних комунікацій. Найбільш серйозною перешкодою для досягнення Туреччиною одноосібного лідерства в Причорномор'ї є геополітичні амбіції Москви і наміри США пролонгувати власну роль арбітра. Наявність мусульманського населення на території України, насамперед, кримських татар в окупованій РФ Автономії, є постійно діючим фактором, що сприяє подальшому розвитку українсько-турецьких стратегічних комунікацій. З огляду на вплив доктрини неоосманізму на сучасний зовнішньополітичний курс Анкари в Причорноморському регіоні,

офіційному Києву слід інтенсифікувати власну етнополітику у напрямку посилення інтеграції до українського суспільства місцевих мусульман.

Державна політика Туреччини з підтримки територіального суверенітету України також позитивно впливатиме на подальшу долю українських зусиль щодо повернення контролю над тимчасово окупованими РФ територіями.

Література

1. David Barchard. Turkey and the West. Royal Institute of International Affairs [Published for] the Royal Institute of International Affairs [by] Routledge & Kegan Paul, 1985. 100 p.
2. Şaban H. Çalış. Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler: Yeni-Osmanlılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi, 2006.
3. Ömer Taspınar. Turkey's Middle East Policies. Between Neo-Ottomanism and Kemalism // Carnegie Middle East Center, № 10, September 2008. 36 p.
4. Гай Борисов: Кто и за что убил Тургута Озала? URL: <https://regnum.ru/news/1611394.html>.
5. Ahmet Davutoğlu. Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, 2001. 584 p.
6. Davutoglu: 'I'm Not a Neo-Ottoman'. URL: <http://fellowship.birn.eu.com/en/alumni-initiative/alumni-initiative-articles-davutoglu-i-m-not-a-neo-ottoman>.
7. Турция объявила о сфере своих интересов: Балканы, Ближний Восток, Кавказ и Средняя Азия. URL: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2016/04/01/111893/turtsiya-obyavila-o-sfere-svoikh-interesov-balkany-blizhnij-vostok-kavkaz-i-srednyaya-aziya.shtml>.

8. M. Hakan Yavuz Social and Intellectual Origins of Neo-Ottomanism: Searching for a Post-National Vision // Die Welt des Islams, № 56 (2016). P. 438-465.
9. Африн и Идлиб: ставки по-крупному. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32582>.
10. Спецоперация: Эрдоган вывез главу Дома Османов из Сирии URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32651>.
11. Алла Язькова. Турецкий неоосманизм и евроинтеграция: одно другому не мешает. URL: <http://polit.ru/article/2015/12/03/turkey/>.
12. Россия провоцирует новую войну на Балканах между Сербией и Косово. URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/rossiya-provotsiruet-novuyu-voynu-na-balkanah-mezhdu-serbiey-i-kosovo.html>..
13. Турция и Центральная Азия. URL: <http://carnegieendowment.org/2012/10/22/ru-pub-49758>.
14. Турция построит 24 тысячи единиц жилья для мусульман-рохинья URL: <http://www.trt.net.tr/russian/turtsiia/2017/10/09/turtsiia-postroit-24-tysiachi-iedinits-zhil-ia-dlia-musul-man-rokhin-ia-823428>..
15. Бебешко Е.В. Основы политики США в Черноморском регионе в контексте взаимодействия Российской Федерации и Турецкой Республики. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/94788/01-Bebeshko.pdf?sequence=1>.
16. Державна служба статистики України. Експорт–імпорт товарів за країнами світу у 2016 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Терминал в Шереметьево построит турецкая Renaissance Construction. URL: <https://ria.ru/economy/20160318/1392156790.html>.
18. Путин назвал сумму инвестиций в строительство турецкой АЭС "Аккую". URL: <https://ria.ru/atomtec/20170503/1493600158.html>.
19. Ассоциация MÜSİAD подписала с Россией соглашение о сотрудничестве со Ставропольским краем. URL:

<http://www.trt.net.tr/russian/iz-rossiiskogo-i-turietskogo-mira/2017/08/18/assotsiatsiia-musiad-podpisala-s-rossiiei-soghlashieniie-o-sotrudnichestvie-so-stavropol-skim-kraiem-792775>.

20. Ислам і політика: ідеологія, рухи, організації / Аулін О.А., Брильов Д.В., Пророченко Н.О., Ярош О.А. Київ: ТОВ «ДЄОНІС ПЛЮС», 2019. 369 с.
21. Національна безпека в умовах інформаційної та гібридної війни: Авт. кол. В. Куйбіда, В. Бебик, М. Дмитренко, В. Гурковський та ін. за заг.ред. В. Куйбіди і В. Бебика. К.: НАДУ, 2019. 384 с.
22. Гурковський В.І. Аналіз стратегування безпекового середовища як пріоритетне завдання державного управління у сфері воєнної безпеки / Європейський вимір реформування публічного в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22 листопада 2019 року) / за аг. ред. О.І. Пархоменко-Куцевіл. К.: МАУП, 2019. 97 с.

References

1. David B. (1985) Turkey and the West. Royal Institute of International Affairs [Published for] the Royal Institute of International Affairs [by] Routledge & Kegan Paul.
2. Şaban H. Ç. (2006) Hayaletbilimi ve Hayali Kimlikler: Yeni-Osmanlıcılık, Özal ve Balkanlar, Çizgi.
3. Ömer T. (2008) Turkey's Middle East Policies. Between Neo-Ottomanism and Kemalism // Carnegie Middle East Center, № 10, September.
4. Gay Borisov: Kto i za chto ubil Turguta Ozala? URL: <https://regnum.ru/news/1611394.html>.
5. Davutoğlu A. (2001) Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları.

6. Davutoglu: 'I'm Not a Neo-Ottoman'. URL: <http://fellowship.birn.eu.com/en/alumni-initiative/alumni-initiative-articles-davutoglu-i-m-not-a-neo-ottoman>.
7. Turtsiya obyavila o sfere svoikh interesov: Balkany, Blizhniy Vostok, Kavkaz i Srednyaya Aziya. URL: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2016/04/01/111893/turtsiya-obyavila-o-sfere-svoikh-interesov-balkany-blizhnij-vostok-kavkaz-i-srednyaya-aziya.shtml>.
8. Yavuz M. (2016) Social and Intellectual Origins of Neo-Ottomanism: Searching for a Post-National Vision // Die Welt des Islams.
9. Afrin i Idlib: stavki po-krupnomu. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32582>.
10. Spetsoperatsiya: Erdogan vyvez glavu Doma Osmanov iz Sirii. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=32651>.
11. Alla Yazkova. Turetskiy neoosmanizm i evrointegratsiya: odno drugomu ne meshaet. URL: <http://polit.ru/article/2015/12/03/turkey/>.
12. Rossiya provotsiruet novuyu voynu na Balkanakh mezhdru Serbiy i Kosovo. URL: <http://hvylya.net/analytics/geopolitics/rossiya-provotsiruet-novuyu-voynu-na-balkanah-mezhdu-serbiy-i-kosovo.html>.
13. Turtsiya i Tsentralnaya Aziya. URL: <http://carnegieendowment.org/2012/10/22/ru-pub-49758>.
14. Turtsiya postroit 24 tysyachi edinits zhilya dlya musulman-rokhinya. URL: <http://www.trt.net.tr/russian/turtsiia/2017/10/09/turtsiia-postroit-24-tysiachi-iedinits-zhil-ia-dlia-musul-man-rokhin-ia-823428>.
15. Bebeshko Ye.V. Osnovy politiki SShA v Chernomorskom regione v kontekste vzaimodeystviya Rossiyskoy Federatsii i Turetskoy Respubliki. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/94788/01-Bebeshko.pdf?sequence=1>.
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Eksport–import tovariv za krajinamy svitu u 2016 roci. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

17. Terminal v Sheremetevo postroit turetskaya Renaissance Construction.
URL: <https://ria.ru/economy/20160318/1392156790.html>.
18. Putin nazval summu investitsiy v stroitelstvo turetskoy AES "Akkuyu".
URL: <https://ria.ru/atomtec/20170503/1493600158.html>.
19. Assotsiatsiya MÜSIAD podpisala s Rossiey soglasenie o sotrudnichestve so Stavropolskim kraem. URL: <http://www.trt.net.tr/russian/iz-rossiiskogo-i-turietskogo-mira/2017/08/18/assotsiatsiia-musiad-podpisala-s-rossiiei-soghlashieniie-o-sotrudnichiectvie-so-stavropol-skim-kraiem-792775>.
20. Islam i polityka: ideologhija, rukhy, orghanizaciji/Aulin O.A., Bryljov D.V., Prorochenko N.O., Jarosh O.A. Kyjiv: TOV «DEONIS PLJUS», 2019. 369 s.
21. Nacionaljna bezpeka v umovakh informacijnoji ta ghibrydnoji vijny: Avt. kol.V.Kujbida, V.Bebyk, M.Dmytrenko, V. Ghurkovsjkyj ta in. za zagh.red. V.Kujbidy i V.Bebyka. K.: NADU, 2019. 384 s.
22. Ghurkovsjkyj V.I. Analiz strateghuvannja bezpekovogho seredovyshha jak priorytetne zavdannja derzhavnogho upravlinnja u sferi vojennoji bezpeky / Jevropejskyj vymir reformuvannja publichnogho v Ukrajinu: materialy Mizhnarodnoji naukovy-praktychnoji konferenciji (22 lystopada 2019 roku) / za agh.red. O.I. Parkhomenko-Kucevil. K.: MAUP, 2019. 97 s.